

Δρρ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Γ. ΠΑΣΧΟΥ  
Οικονομολόγου

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ  
ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ



## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

|   | <i>Σελίδα</i> |
|---|---------------|
| I. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ   | 239           |
| A. Γενικά   | 239           |
| 1. Η έννοια των συνεταιρισμών   | 239           |
| 2. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους   | 240           |
| 3. Το έδαφος δημιουργίας τους   | 241           |
| B. Προσπάθεια για μια γενική σύγκριση   | 242           |
| 1. Ομοιότητες   | 242           |
| 2. Διαφορές   | 242           |
| 3. Παραλληλισμός κατά τον A. Nienaber   | 243           |
| II. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΓΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ<br>ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑ-<br>ΤΟΛΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ | 244           |
| A. Χαρακτηριστικά των παραγωγικών συνεταιρισμών στη Δύση  | 244           |
| 1. Σκοποί των συνεταιρισμών   | 244           |
| 2. Συνεταιρισμοί της παραγωγής (Produktionsgenossenschaften)<br>και παραγωγικοί συνεταιρισμοί (Produktivgenossenschaften) | 245           |
| 3. Ιστορική εξέλιξη   | 245           |
| B. Παραγωγικοί συνεταιρισμοί στον τομέα της γεωργίας στην<br>Ανατολική Γερμανία   | 246           |
| 1. Σύντομη προϊστορία της εμφάνισής τους  | 246           |
| 2. Η εξέλιξη από τις 12.7.1952 και μετά   | 247           |
| 3. Ομοιότητες και διαφορές των τριών τύπων παραγωγικών<br>συνεταιρισμών στο γεωργικό τομέα                                | 247           |
| 4. Δυνατότητες εισόδου και εξόδου των μελών   | 248           |
| 5. Όργανα και καθήκοντά τους  | 248           |
| III. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ  | 249           |
| ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ  | 251           |



## I. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ

### A. Γενικά

#### 1. Η έννοια των συνεταιρισμών

Συνεταιρισμοί συναντιώνται σε όλες τις γεωργικές περιοχές, σε πολλά κοινωνικά συστήματα και στους πιο πολλούς τομείς της οικονομίας. Η λέξη και η έννοια των συνεταιρισμών χρησιμοποιούνται και προπαγανδίζονται με πολύ ευχαρίστηση σ' όλο τον κόσμο, γιατί οι βασικές σκέψεις που περιέχουν, σχετικά με την αλληλοβοήθεια και συνεργασία, ανταποκρίνονται στις σκέψεις και τα αισθήματα των ανθρώπων. Ωστόσο στην πράξη μπορεί να πρόκειται για πολύ διαφορετικούς τύπους εκμεταλλεύσεων που μόνο το όνομα του συνεταιρισμού έχουν κοινό<sup>1</sup>.

Υπάρχει μια σειρά από ορισμούς που διαφέρουν πάρα πολύ μεταξύ τους. Αυτά τα δημιουργήματα που φέρουν το όνομα συνεταιρισμοί, μπορεί να τα κατατάξει κανείς με βάση διάφορα κριτήρια.

Έτσι π.χ. ο Marchal<sup>2</sup> έχει ταξινομήσει τους συνεταιρισμούς σε τρεις ομάδες με βάση τις ιδιότητες των συνεταιρίων:

- Παραγωγικοί Συνεταιρισμοί
- Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί και
- Γεωργικοί Συνεταιρισμοί.

---

1. Βλέπε: *Bergmann Th.*: Funktionen und Wirkungsgrenzen von Produktionsgenossenschaften in Entwicklungsländer, Frankfurt a.M. 1967, σ. 9 και *Schiller O.*: Gemeinschaftsformen im landwirtschaftlichen Produktionsbereich. Sonderheft 5, Zeitschrift für ausländische Landwirtschaft, Frankfurt a.M. Jahrgang 1966, σ. 9.

2. *Marchal J.*: Cours d'économie politique, Paris 1963, από: *Bergmann Th.*: Funktionen und Wirkungsgrenzen..., σ. 10.

Κατά τον Draheim<sup>3</sup> υπάρχουν συνεταιρισμοί σαν αυτοβοήθεια των μελών τους, που φέρουν το όνομα «συμπληρωματικοί ή υποστήριξης συνεταιρισμοί» (Ergänzungs - oder Förderungsgenossenschaften) και άλλοι στους οποίους τα μέλη παίρνουν ταυτόχρονα τη θέση ενός εργοδότη και ενός εργάτη και ονομάζονται «παραγωγικοί ή πλήρεις παραγωγικοί συνεταιρισμοί» (Produktiv-, Voll- oder Vollproduktivgenossenschaften).

Ο Weisser<sup>4</sup> ομιλεί για δυο τύπους συνεταιρισμών, δηλαδή τον «βοηθητικό-οικονομικό» και τον «πλήρη συνεταιρισμό». Προσδιοριστικός παράγοντας για τον ένα ή άλλο τύπο είναι, κατά τον Weisser, οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη και το συνεταιρισμό τους.

## 2. Τα κύρια χαρακτηριστικά τους

Τα κύρια γνωρίσματα των συνεταιρισμών είναι: η ελεύθερη βούληση των μελών, οι δυνατότητες ελεύθερης εισόδου και εξόδου, η αυτοβοήθεια, η αυτοδιοίκηση και προσωπική ευθύνη.

Με τη βοήθεια αυτών των γνωρισμάτων θα μπορούσε κανείς να διαπιστώσει πότε και πού συναντά συνεταιρισμούς ή όχι. Αν κανείς, παρ' όλα τα προαναφερθέντα κριτήρια, θέλει να διαχωρίσει τους συνεταιρισμούς από τα άλλα δημιουργήματα, με τα οποία παρουσιάζουν μια κάποια ομοιότητα, μέσω ενός ορισμού, τότε θεωρούμε τον πιο κάτω ορισμό σαν τον πιο σκόπιμο κατά τη δική μας άποψη:

Συνεταιρισμός είναι συνένωση ενός αριθμού προσώπων, που μπορεί να μεταβάλλεται (εξελισσεται), όπου όλοι έχουν ν' αντιμετωπίσουν όμοιες οικονομικές δυσκολίες κι όπου τα μέλη ενώνονται ελεύθερα με βάση τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ακόμα τα μέλη έχουν την πρόσθετη υποχρέωση να υποστηρίζουν, ενισχύουν και να χρησιμοποιούν την επιχείρηση, στην οποία έχουν μεταβιβάσει ανάλογες οικονομικές δραστηριότητες, για κοινά υλικά και ηθικά πλεονεκτήματα, πάντα με δική τους ευθύνη.

Αξιολογώντας τον παραπάνω ορισμό, παρατηρούμε αμέσως ότι κυρίαρχα στοιχεία του είναι:

- Η ελευθερία στη συμμετοχή
- Η ανάληψη ίδιων υποχρεώσεων-δικαιωμάτων
- Η κοινή ευθύνη.

3. Draheim G.: Genossenschaften, Handwörterbuch der Sozialwissenschaften, Bd. V, σ. 353, Stuttgart 1965.

4. Weisser G.: Sind die Genossenschaften reformbedürftig?, Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen, Bd. 5, Göttingen 1955, σ. 204.

Εύκολα μπορεί ο μελετητής να διαπιστώσει απ' τα παραπάνω ότι με τη δημιουργία κοινής εκμετάλλευσης (επιχείρησης) οι συνεταιρισμοί προωθούν τα ενδιαφέροντα των μελών τους και τα προστατεύουν από κοινωνική εξάρτηση και οικονομική μειονεκτικότητα. Η συνεταιριστική εκμετάλλευση γίνεται, με τον τρόπο αυτό, μέσο για το σκοπό των συνεταιρισμών.

### 3. Το έδαφος δημιουργίας τους

Τα μέλη ενός συνεταιρισμού δημιουργούν και ασκούν μια επιχείρηση, της οποίας τα υπάρχοντα μπορούν να επιστραφούν στα μέλη με τη λήξη μιας χρονικής περιόδου που ορίζεται συνήθως στο καταστατικό του συνεταιρισμού.

Συνεταιρισμοί μπορούν να ευδοκιμήσουν —κατά τον Seraphim—<sup>5</sup> μόνο σε μια ατμόσφαιρα των ελεύθερων αποφάσεων της προσωπικότητας. «Σε έναν κόσμο κρατικών διαταγών και παρεμβάσεων είναι αδύνατο να υπάρχουν και να λειτουργήσουν. Αν παρ' όλα αυτά υπάρξει εξωτερικός εξαναγκασμός, τότε αλλάζει η φύση τους, γιατί οι συνεταιρισμοί σ' αυτή την περίπτωση δεν θα έχουν πια εκείνη την ελευθερία αποφάσεων, που τους κάνει φορείς συνυπεύθυνους των δικών τους δημιουργιών, αλλά τους μετατρέπει σε δέκτες διαταγών»<sup>5</sup>.

Ώστε η αυτονομία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία και λειτουργία των συνεταιρισμών κατά τον Seraphim. Αντίθετα, η ετερονομία του αλλάζει την υφή και την υπόσταση.

Τυπικά, ομιλεί κάθε συνεταιρισμός για ελεύθερη βούληση των μελών, εκτός των άλλων, κατά την είσοδο και την έξοδό τους. Στην πράξη όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά.

Σχεδόν χωρίς εξαίρεση οι δυτικοί συγγραφείς που ασχολούνται με τους συνεταιρισμούς εννοούν κάτω από τη λέξη «Συνεταιρισμός» μόνο τα κατασκευάσματα που εμφανίζονται στις χώρες τους. Ενώ τους συνεταιρισμούς των ανατολικών χωρών τους ονομάζουν σε αντίθεση «Ψευτοσυνεταιρισμούς».

Σε κάθε χώρα χωριστά οι συνεταιρισμοί έχουν μια ειδική σύνθεση και πυκνότητα, που εμφανίζεται κατά κύριο λόγο με την προτίμηση της μιας ή της άλλης κατηγορίας συνεταιρισμών. Για τα αίτια αυτής της διαφοροποίησης, ο γερμανός οικονομολόγος Draheim<sup>6</sup> πιστεύει ότι η επιστήμη ακόμη

5. Seraphim H. J.: Die Genossenschaftliche Gesinnung und das moderne Genossenschaftswesen. Vorträge und Aufsätze, Heft 6, Karlsruhe 1956, σ. 27.

6. Draheim G.: Die morphologische Betrachtung der Genossenschaften im Verhältnis zu anderen Betrachtungsweisen. Aus dem Buch: Die Morphologie der

και σήμερα δεν μπορεί να διατυπώσει κάτι το συγκεκριμένο.

Πιθανότατα, επειδή οι συνεταιρισμοί των διάφορων χωρών λειτουργούν και δρουν κάτω από διάφορες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές ιδιαιτερότητες που εμφανίζει κάθε χώρα, και απ' τις οποίες ιδιαιτερότητες δεν μπορεί να μη επηρεάζονται και οι θεσμοί των συνεταιρισμών τους.

Γι' αυτό οι πιο πολλοί συγγραφείς περιορίζονται μόνο σε ολιγαρκείς περιγραφές των μερών του συνόλου του συνεταιριστικού συστήματος, όπως αυτά παρατηρούνται στις διάφορες χώρες. Λείπουν δηλαδή συστηματικά σημεία αναφοράς που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για επιστημονική συγκριτική ανάλυση και μελέτη.

Εξάλλου στις διάφορες χώρες, με διαφορετικά οικονομικά και πολιτικά συστήματα, χρησιμοποιούνται οι ίδιες έννοιες. Με τον τρόπο αυτό πρέπει να είναι ο μελετητής πολύ προσεκτικός για το περιεχόμενο και τη σημασία αυτών των εννοιών. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με την έννοια «συνεταιρισμός» στην Ανατολή και τη Δύση, που παρουσιάζουν κι αυτές αρκετές διαφοροποιήσεις.

## *B. Προσπάθεια για μια γενική σύγκριση*

### *1. Ομοιότητες*

Είναι φυσικό να υπάρχουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των συνεταιρισμών της Δύσης και εκείνων της Ανατολής, όπως π.χ. η συνεργασία των μελών, η δημιουργία κοινής επιχείρησης, ακόμα η κατά κάποιο τρόπο παρόμοια διαρθρωτική οργάνωση (Γενική Διοίκηση, Πρόεδρος, Εποπτικό Συμβούλιο, Γενική Συνέλευση). Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι και οι δύο τύποι συνεταιρισμών αποτελούν ίδιες μορφές.

### *2. Διαφορές*

Για τις διαφορές που παρουσιάζουν οι συνεταιρισμοί ανατολικού, σε σχέση με τους δυτικούς, τύπου έχει γράψει ο οικονομολόγος Seraphim που ερευνήσε το θέμα και υποστηρίζει την ενδιαφέρουσα άποψη ότι οι συνεταιρισμοί ανατολικού τύπου δεν έχουν δημιουργηθεί από καθαρά προσωπικά



ενδιαφέροντα και συνεργατικό πνεύμα των γεωργών που συμμετέχουν σ' αυτές, αλλά χρωστάνε την ύπαρξή τους στην κρατική πρωτοβουλία και τον εξωτερικό παρεμβατισμό<sup>7</sup>.

Σαν ένας άλλος παράγοντας αναφέρεται η προσωπική εμπιστοσύνη των συνεταιριών, που σημαίνει ότι σημασία έχει το ιδεολογικό-πολιτικό επίπεδο των μελών της Διοίκησης κάθε συνεταιρισμού και όχι οι δικές τους ειδικές γνώσεις και ικανότητες.

Τα άλλα χαρακτηριστικά, για μια αντιπαραβολή μεταξύ συνεταιρισμών δυτικού και ανατολικού τύπου, θα παρουσιαστούν με βάση τη διάκριση που κάνει ο οικονομολόγος Nienaber<sup>8</sup>.

### 3. Παράλληλισμός κατά τον A. Nienaber

Ο Nienaber συγκρίνει τους πλήρεις συνεταιρισμούς δυτικής μορφής με τα Κολχόζ και άλλα ομοιώματα ανατολικής μορφής με βάση τα πιο κάτω κριτήρια.

Οι συνεταιρισμοί δυτικού τύπου προκύπτουν από τη συνένωση με ελεύθερη βούληση των μελών και με σκοπό το άμεσο προσωπικό τους συμφέρον, ενώ η δημιουργία των Κολχόζ και παρόμοιων ομοιωμάτων προέρχεται από τους κρατικούς παράγοντες.

Ακόμη, ότι η είσοδος και έξοδος των μελών, στους συνεταιρισμούς δυτικού τύπου, εξαρτάται από την προσωπική απόφαση κάθε μέλους. Αντίθετα, στις ανατολικές χώρες η είσοδος γίνεται κατά κανόνα κάτω από πίεση, ενώ η έξοδος είναι σχεδόν αδύνατη, αφού το μέλος αυτό δεν θα μπορεί πια να ενεργήσει οικονομικά μόνο του. Έτσι είναι έκδηλη η υπευθυνότητα στους συνεταιρισμούς δυτικού τύπου ενώ στους ανατολικούς είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

Στη συνέχεια ασχολείται ο Nienaber με το κριτήριο της ιδιοκτησίας. Θεωρεί πως στους συνεταιρισμούς δυτικού τύπου είναι εξασφαλισμένη η διατήρηση της ιδιοκτησίας και ύστερα από την προσχώρηση σε έναν συνεταιρισμό, κάτι που δεν συμβαίνει στους ανατολικούς τύπου επειδή έχει διαφορετική ιδιοκτησιακή δομή.

---

7. Seraphim H. J.: Vom Wesen der Genossenschaften und ihre steuerliche Behandlung, Bd. I, Neuwied 1951, σ. 40.

8. Βλέπε: Nienaber A.: Neue landwirtschaftliche Unternehmenstypen in der Bundesrepublik? Ein Vorschlag zur Lösung agrarpolitischer Probleme in Marktwirtschaften, Berlin 1965, σ. 174.

Σαν άλλα γνωρίσματα αναφέρει την ελεύθερη βούληση και τη διοίκηση των συνεταιρίων. Στους δυτικούς συνεταιρισμούς βλέπει (ο Nienaber) να υπάρχει ελεύθερη βούληση και διοίκηση των μελών του συνεταιρισμού με βάση τα δημοκρατικά αξιώματα. Στα Κολχόζ και τα παρόμοιά τους η ελεύθερη βούληση και διοίκηση ασκούνται με βάση τις κρατικές διατάξεις και τις προγραμματισμένες αποφάσεις.

Άλλο σημείο σύγκρισης που αναφέρει ο Nienaber είναι ο έλεγχος. Στους συνεταιρισμούς της Δύσης οι εκλεγμένοι από τη Γενική Συνέλευση εκπρόσωποι έχουν κάθε δυνατότητα για έλεγχο. Στους ανατολικούς συνεταιρισμούς έλεγχο εξασκούν οι κρατικοί υπάλληλοι, σύμφωνα πάντα με τις κρατικές επιδιώξεις κι αποφάσεις.

Σαν τελευταίο κριτήριο αναφέρει το ζήτημα των πωλήσεων. Στη Δύση οι συνεταιρισμοί πουλάνε με βάση τη θέληση των μελών τους. Αντίθετα, η πώληση στις ανατολικές χώρες είναι δυνατή μόνο μέσω των κρατικών οργανώσεων του εμπορίου.

Από τη σύγκριση αυτή γίνεται φανερό ότι ο Nienaber —όπως και άλλοι δυτικοί συγγραφείς που ασχολούνται με τους συνεταιρισμούς— προσπαθεί να κάνει τις συγκρίσεις του κάτω από το πρίσμα του αν υπάρχει εξαναγκασμός ή ελεύθερη βούληση. Καθοριστικό κριτήριο στις συγκρίσεις του είναι η ύπαρξη ή ανυπαρξία ελευθέρως βούλησης. Η αξιολόγηση μ' αυτά τα κριτήρια οδήγησε στο συμπέρασμα τον Nienaber να χαρακτηρίσει τους συνεταιρισμούς του ανατολικού τύπου μη γνήσιους κι επομένως ψευτοσυνεταιρισμούς.

## II. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ, ΓΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

### A. Χαρακτηριστικά των παραγωγικών συνεταιρισμών στη Δύση

#### 1. Σκοποί των συνεταιρισμών

Οι παραγωγικοί συνεταιρισμοί αποτελούν γενικά συνεταιριστικές εκμεταλλεύσεις και βοηθούν την οικονομική κατάσταση των μελών τους. Τα καθήκοντά τους βρίσκονται στο να επεξεργάζονται και στη συνέχεια να πουλάνε τα προϊόντα που παράγουν τα μέλη τους ή στο να παράγουν έτοιμα προϊόντα που χρειάζονται τα ίδια τα μέλη τους.

## 2. Συνεταιρισμοί της παραγωγής (*Produktionsgenossenschaften*) και παραγωγικοί συνεταιρισμοί (*Produktivgenossenschaften*)

Θεωρείται ίσως σκόπιμο, σ' αυτό το σημείο, να κάνουμε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στους συνεταιρισμούς της παραγωγής και τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς.

Κατά τον οικονομολόγο Priew<sup>9</sup>, οι παραγωγικοί συνεταιρισμοί (*Produktivgenossenschaften*) του συνεταιριστικού συστήματος αποτελούν μια συνεταιριστική εκμετάλλευση παραγωγής, στην οποία συμπεριλαμβάνεται ολόκληρη η οικονομική δραστηριότητα των μελών της και η οποία εξυπηρετεί άμεσα τις κοινές απολαβές.

Αντίθετα οι συνεταιρισμοί της παραγωγής (*Produktionsgenossenschaften*) αποτελούν μια συνεταιριστική εκμετάλλευση της παραγωγής των μελών του συνεταιρισμού, όπου η οικονομική αυτή ενέργεια έχει για σκοπό της την έμμεση προώθηση των συμφερόντων των μελών τους. Οι διαφορές βρίσκονται στην ευρύτητα ή μη της παραγωγής και στα άμεσα-έμμεσα συμφέροντα που εξυπηρετούν.

Η συνένωση των επιμέρους ιδιωτικών εκμεταλλεύσεων σε συνεταιρισμούς της παραγωγής μπορεί να έχει πολλά αίτια. Προϋπόθεση για κάθε δημιουργία συνεταιρισμών είναι να λαμβάνονται υπόψη τα αξιώματα του μοντέρνου συνεταιριστικού συστήματος.

Το να λαμβάνονται υπόψη όμως όλα τα συνεταιριστικά αξιώματα δεν είναι απόλυτα δυνατό. Π.χ. πότε ισχύει απόλυτα το αξίωμα της ελεύθερης βούλησης; Κατά το Γερμανό οικονομολόγο Otto Schiller<sup>10</sup> η ελεύθερη βούληση είναι μόνο τότε δοσμένη, όταν για το συγκεκριμένο μέλος του συνεταιρισμού υπάρχει η εναλλακτική λύση, ύστερα από την αποχώρησή του, να μπορεί να συνεχίσει την οικονομική του δραστηριότητα πάνω σε ατομική βάση και αυτό χωρίς να προκύπτουν μειονεκτήματα γι' αυτό.

Η εξασφάλιση τέτοιων συνθηκών και προϋποθέσεων δεν φαίνεται να είναι δυνατή τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση.

## 3. Ιστορική εξέλιξη

Οι σκέψεις της συνένωσης μικρών καλλιεργητών και χωρικών σε κοινή εκμετάλλευση της γης και κοινή συντήρηση των ζωντανών τους πάνω

9. Priew H.: Die satzungsmässigen Grundlagen der kollektiven Landwirtschaft in der S.B.Z.D., Dissertation, Hohenheim 1959, σ. 42.

10. Βλέπε σχετικά: Gemeinschaftsformen im landwirtschaftlichen Produktions-

σε συνεταιριστική βάση, ώστε με τον τρόπο αυτό να μπορούν να απολαμβάνουν τα πλεονεκτήματα των εκμεταλλεύσεων μεγάλης μορφής οδήγησαν από πολύ παλαιά, σε διάφορες χώρες, σε κοινές προσπάθειες δημιουργίας γεωργικών συνεταιρισμών.

Στους παραγωγικούς συνεταιρισμούς του γεωργικού τομέα ανήκουν: οι γαλακτοκομικοί, ζυθοποιίας, κτηνοτροφικοί, σποροκαλλιέργειας κ.ά. Μια λεπτομερειακή παρουσίαση των συνεταιρισμών αυτών θα ξεπερνούσε τα όρια αυτής της εργασίας.

## *Β. Παραγωγικοί συνεταιρισμοί στον τομέα της γεωργίας στην Ανατολική Γερμανία*

### *1. Σύν ομη προϊστορία της εμφάνισής τους*

Στη σημερινή Ανατολική Γερμανία συναντά κανείς και μετά το 1945 γεωργικούς συνεταιρισμούς που είναι όμοιοι με εκείνους της Δυτικής Γερμανίας.

Με το πέρασμα όμως του χρόνου μεγαλώνει η κρατική επιρροή και η παρεμβατική εξουσία από την πλευρά του κράτους. Το Μάρτιο του 1949 δημιουργήθηκαν οι «Γεωργικοί Συνεταιρισμοί των Χωριών» (landwirtschaftliche Dorfgenossenschaften) οι οποίοι στο σύνολό τους αποτελούσαν την «Κεντρική Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Γερμανίας» (Zentralverband landwirtschaftlicher Genossenschaften Deutschlands).

Συγκεντρωτισμός και συμπύκνωση δίνουν τις προϋποθέσεις για ένα μεγαλύτερο έλεγχο. Ο Priew ομιλεί για την Κεντρική Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Γερμανίας σαν ένα «όργανο ισχύος της κυβέρνησης στην ύπαιθρο»<sup>11</sup>.

Ο συγκεντρωτισμός αυτός των «Γεωργικών Συνεταιρισμών των Χωριών» και η δημιουργία μ' αυτό τον τρόπο της «Κεντρικής Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών» μπορεί να ονομαστεί σαν η δεύτερη φάση της συνεταιριστικής εξέλιξης στην Ανατολική Γερμανία. Αυτή η περίοδος διάρκεσε περίπου ένα χρόνο.

Σαν τρίτη φάση θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς τη συγχώνευση των «Γεωργικών Συνεταιρισμών των Χωριών» με την Ένωση Αμοιβαίας Βο-

bereich. Zeitschrift für ausländische Landwirtschaft, Frankfurt a.M. Jahrgang 1966, σ. 30.

11. Priew H.: Die satzungsmässigen Grundlagen..., σ. 49.

ήθειας των Γεωργών (Vereinigung der gegenseitigen Bauernhilfe). Η συγχώνευση αυτή έγινε το Μάρτιο του 1949. Τα νέα δημιουργήματα δεν αποτελούν πια ελεύθερους συνεταιρισμούς. Η παρουσίαση όλων των συνεταιριστικών μορφών που έχουν δημιουργηθεί την εποχή αυτή (π.χ. καταναλωτικοί κ.ά.) είναι αδύνατο να γίνει στα πλαίσια αυτής εδώ της εργασίας· για το λόγο αυτό θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια τους «Παραγωγικούς Συνεταιρισμούς στον τομέα της γεωργίας» (Landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaften) που δημιουργήθηκαν στην Ανατολική Γερμανία στις 12.7.1952.

## 2. Η εξέλιξη από τις 12.7.1952 και μετά

Οι παραγωγικοί συνεταιρισμοί στον τομέα της γεωργίας δημιουργήθηκαν ύστερα από απόφαση του ΙΙ. συνέδριου του Κόμμματος της Ανατολικής Γερμανίας με βάση τα καταστατικά. Από τότε ομιλεί κανείς στην Ανατολική Γερμανία για Γεωργικούς Συνεταιρισμούς τύπου I, II και III<sup>12</sup>.

## 3. Ομοιότητες και διαφορές των τριών τύπων παραγωγικών συνεταιρισμών στο γεωργικό τομέα

Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα για την ταξινόμηση κάθε παραγωγικού συνεταιρισμού στον τομέα της γεωργίας σε έναν από τους τρεις τύπους συνεταιρισμών είναι ο βαθμός και η έκταση της συνεταιριστικοποίησής τους. Ο τύπος I περιλαμβάνει μόνο την καλλιεργήσιμη γεωργική έκταση, ενώ η υπόλοιπη και τα ζωντανά διατηρούν τον ιδιωτικό τους χαρακτήρα.

Η μόνη διαφορά στον τύπο II είναι ότι εδώ συμπεριλαμβάνεται σχεδόν όλη η γεωργική έκταση και τα ζωντανά. Κατά τα άλλα οι τύποι συνεταιρισμών I και II είναι όμοιοι μεταξύ τους.

Ο συνεταιριστικός τύπος III ανταποκρίνεται σχεδόν εντελώς στη μορφή των σοβιετικών Κολχόζ. Η κοινωνικοποίηση επεκτείνεται σ' όλη τη γεωργική περιουσιακή κατάσταση.

---

12. Πιο αναλυτικά βλέπε: S.B.Z. von A bis Z, Ein Taschen- und Nachschlagebuch über die S.B.Z.D. Herausgegeben vom Ministerium für gesamtdeutsche Fragen, Bonn 1966.

#### 4. Δυνατότητες εισόδου και εξόδου των μελών

Κάθε κάτοικος της Ανατολικής Γερμανίας που έχει συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας του, όταν δεν εξασκει ο ίδιος ή η οικογένειά του ορισμένα επαγγέλματα (π.χ. εμπόρου), μπορεί να γίνει μέλος σε έναν παραγωγικό συνεταιρισμό του γεωργικού τομέα.

Για την εγγραφή ενός μέλους χρειάζεται ακόμα μια αίτηση με λεπτομέρειες του τι προσκομίζει το νέο μέλος στο συνεταιρισμό, καθώς και ένα μικρό σχετικά ποσό χρημάτων για το συνεταιριστικό κεφάλαιο.

Η είσοδος του νέου μέλους πρέπει να εγκριθεί από τα 2/3 της Γενικής Συνέλευσης.

Κάθε έξοδος επιτρέπεται μόνο στο τέλος του γεωργικού έτους. Η σχετική αίτηση για έξοδο από το συνεταιρισμό πρέπει να είναι γραπτή.

Οι δυσκολίες στο να μπορεί να αγοράζει κανείς μόνος του μεγάλες μηχανές και η έλλειψη των κρατικών ευνοϊκών μεταχειρίσεων που ισχύουν για τους συνεταιρισμούς κάνουν την αποχώρηση από το συνεταιρισμό πρακτικά άσκοπη και σχεδόν αδύνατη.

#### 5. Όργανα και καθήκοντά τους

Ένα από τα βασικά καθήκοντα της Γενικής Συνέλευσης είναι να εκλέξει τον πρόεδρο και το διοικητικό συμβούλιο για ένα χρόνο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο απαρτίζεται από 3 μέχρι και 5 άτομα, ανάλογα με την περίπτωση.

Εκτός από το βαθμό συνεταιριστικοποίησης, η συχνότητα των συνελεύσεων και οι συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου διαφέρουν σε κάθε ένα από τους τρεις τύπους συνεταιρισμών. Για τον τύπο I το καταστατικό προβλέπει συγκεντρώσεις μια φορά το μήνα, στους άλλους τύπους γίνονται συνεδριάσεις τουλάχιστον κάθε δύο μήνες. Για να μπορεί η Γενική Συνέλευση να παίρνει αποφάσεις, πρέπει να έχει την πλειοψηφία τουλάχιστον των 2/3 από τα μέλη της.

Η Γενική Συνέλευση έχει επίσης σαν καθήκοντά της να εκλέγει το Εποπτικό Συμβούλιο. Το Συμβούλιο αυτό αποτελείται κατά κανόνα από 3 άτομα. Τα καθήκοντα του Εποπτικού Συμβουλίου είναι η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η εξέταση των ενεργειών του Διοικητικού Συμβουλίου, για τα οποία έχει υποχρέωση το Εποπτικό Συμβούλιο να πληροφορεί τη Γενική Συνέλευση.

Για την εκλογή και το ρόλο του Προέδρου γράφει ο Priew: «Η εκλογή του Προέδρου των Παραγωγικών Συνεταιρισμών στο γεωργικό τομέα εκ

μέρους των κρατικών και κομματικών οργάνων επηρεάζεται τουλάχιστον τόσο σημαντικά ώστε δεν μπορεί να ομιλεί κανείς για επιλογή μεταξύ των μελών του συνεταιρισμού. Σαν κριτήρια δεν λημβάνονται υπόψη η ειδίκευση και οι άλλες προσωπικές ικανότητες παρά το αν ανήκει στο κόμμα και έχει την εμπιστοσύνη του κράτους»<sup>13</sup>.

### III. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά μπορούν να αναφερθούν τα εξής:

— Συνεταιρισμοί των δυτικών χωρών και συνεταιρισμοί των ανατολικών χωρών είναι πολύ δύσκολο να συγκριθούν μεταξύ τους.

— Με βάση το μοντέλο των συνεταιρισμών της Δύσης, αυτοί οι συνεταιρισμοί που συναντώνται στις ανατολικές χώρες δεν είναι συνεταιρισμοί. Ωστόσο η διαφορετική εξέλιξη των συνεταιρισμών από χώρα σε χώρα, καθώς και οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μέσα σε κάθε χώρα χωριστά, από τις οποίες εξαρτώνται και οι συνεταιρισμοί, δείχνουν ότι δεν μπορεί να ομιλεί κανείς για συνεταιρισμούς «δυτικού τύπου» και «ψευδοσυνεταιρισμούς ανατολικού τύπου», διότι οι αποκλίσεις στην ίδια τη Δύση αλλά και μεταξύ των διαφόρων χωρών της Ανατολής μπορεί να είναι κατά περίπτωση ακόμη μεγαλύτερες, π.χ. μεταξύ συνεταιρισμών στη Σουηδία και την Ελλάδα στη Δύση, καθώς και μεταξύ εκείνων της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας σαν παράδειγμα ανατολικών χωρών.

— Στους συνεταιρισμούς θα πρέπει να έχει την πρώτη θέση το κοινωνικοπολιτικό όφελος των μελών τους αλλά και τα οικονομικά συμφέροντα κάθε μέλους χωριστά. Το αν τα μέλη του συνεταιρισμού γνωρίζουν ή όχι να εκμεταλλεύονται αυτά τα πλεονεκτήματα είναι ένα άλλο ερώτημα. Η έλλειψη εμπιστοσύνης μέχρι και την απόκρουση των συνεταιρισμών από μια μερίδα ανθρώπων κάθε χώρας μπορεί να συναντηθεί όχι μόνο στην Ανατολή αλλά επίσης και στη Δύση· τα αίτια όμως φαίνεται να είναι διαφορετικά.

— Σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις στο συνεταιριστικό σύστημα και για μια καλύτερη προώθηση των συνεταιρισμών στον τομέα της γεωργίας θα μπορούσε κανείς να αναφέρει επιγραμματικά τα εξής:

Με την προϋπόθεση ότι θα πρέπει ο γεωργικός τομέας να οργανωθεί

13. Priew H.: Die satzungsmässigen Grundlagen..., σ. 62.

σε μεγαλύτερες μονάδες παραγωγής, έτσι ώστε να μπορεί, με τη χρήση αποδοτικών μηχανών, να κατορθώσει οφέλη ανάλογα με τα κέρδη των βιομηχανιών, θεωρούμε απαραίτητη την προώθηση εκείνου του συνεταιριστικού τύπου που θα θέλει και θα έχει τη δύναμη να επιβιώσει σε επίπεδο εθνικό και διεθνές γιατί έχει ν' ανταγωνιστεί τις μεγάλες βιομηχανίες με διαφορετικά οικονομικά συμφέροντα. Επειδή όμως ένας τέτοιος επιθυμητός συνεταιρισμός θα συναντήσει δυσκολίες ώσπου να αποκτήσει την ανταγωνιστικότητα που απαιτούν οι καιροί, θα πρέπει να ενισχυθεί αρχικά απ' το κράτος, με προοπτική την αυτοδυναμία κι αυτονομία του.

Έτσι ο σωστός δρόμος του είναι απ' τον παρεμβατισμό προς την αυτοδυναμία του, απ' την ετερονομία προς την αυτονομία. Αυτός ο τύπος συνεταιρισμού είναι αναντίρρητα απαραίτητη του καιρού μας και του τόπου μας.



## BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bergmann Th.:* Funktionen und Wirkungsgrenzen von Produktionsgenossenschaften in Entwicklungsländern, Frankfurt a.M. 1967.
- Draheim G.:* Genossenschaften, Handwörterbuch der Sozialwissenschaften, Bd. V, Stuttgart 1965.
- Draheim G.:* Die morphologische Betrachtung der Genossenschaften im Verhältnis zu anderen Betrachtungen. Aus dem Buch: Die Morphologie der einzelwirtschaftlichen Gebilde und ihre Bedeutung für Einzelwirtschaftspolitik. Bericht über die Kölner Tagung 1955, Bd. 1, Hrsh. von Prof. Dr. G. Weisser, Göttingen 1957.
- Marchal J.:* Cours d'économie politique, Paris 1963.
- Nienaber A.:* Neue landwirtschaftliche Unternehmenstypen in der Bundesrepublik? Ein Vorschlag zur Lösung agrarpolititischer Probleme in Marktwirtschaften, Berlin 1965, Volkswirtschaftliche Schriften, Heft 87.
- Priew H.:* Die satzungsmässigen Grundlagen der kollektiven Landwirtschaft in der S.B.Z.D. im Verhältnis mit anderen kommunistischen Ländern, Hohenheim 1959 (Dissertation).
- S.B.Z. von A bis Z. Ein Taschen- und Nachschlagebuch über die Sowjetische Besatzungszone Deutschlands hrsg. vom Bundesministerium für gesamtdeutsche Fragen, Bonn 1966.
- Schiller O.:* Gemeinschaftsformen im landwirtschaftlichen Produktionsbereich, Sonderheft 5, Frankfurt a.M. Jahrgang 1966.
- Seraphim H. J.:* Vom Wesen der Genossenschaften und ihrer steuerlichen Betrachtung, Bd. 1, Neuwied 1951.
- Seraphim H. J.:* Die genossenschaftliche Gesinnung und das moderne Genossenschaftswesen, Vorträge und Aufsätze, Heft 6 Karlsruhe 1956.
- Weisser G.:* Sind die Genossenschaften reformbedürftig? Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen, Bd. 5, Göttingen 1955.
- Ohue Verfasser:* Die Genossenschaften, Ein Lehrgang für Arbeitnehmer, Genf 1958.